

Milis, L. J. R., *Religion, culture, and mentalities in the medieval Low Countries. Selected essays* (Turnhout: Brepols, 2005, 388 blz., €55,-, ISBN 2 503 51890 7).

Ter gelegenheid van de vijftenzestigste verjaring van Ludo Milis (Vakgroep Middeleeuwse Geschiedenis, Universiteit Gent) hebben diens jongere collega's een bundel samengesteld met een selectie van zijn werk. Feestbundels hebben over het algemeen een lastige positie: ze zijn vaak onsamenhangend en worden dikwijls overgeslagen bij het zoeken naar literatuur over een bepaald onderwerp, vooral als er meer auteurs in zijn opgenomen. In een bundel als de voorliggende, waarin artikelen van de gelauwerde zijn verzameld, is meestal geen of weinig nieuw werk opgenomen. Dergelijke bundels worden in bibliotheken waarschijnlijk alleen opgevraagd om een voorheen slecht verkrijgbaar artikel te raadplegen. Recensenten van bundels met verzameld werk van een auteur staan bovendien voor de vraag hoe die beoordeeld moeten worden. Dient het werk van de auteur (opnieuw, want het is eerder verschenen) te worden bekritiseerd of zou juist de selectie van de redacteuren het onderwerp van bespreking moeten zijn? Wanneer men uitgaat van de bundel zoals die er ligt, komen vanzelf beide aspecten aan de orde. Wel blijft de lezer in het ongewisse over de visie van de auteur zelf op de voor hem gemaakte selectie: zou hij dezelfde keuze hebben gemaakt of heel andere thema's aan bod hebben laten komen?

De redacteuren van *Religion, Culture, and Mentalities in the Medieval Low Countries. Selected Essays* hebben in samenspraak met Milis gekozen voor een Engelstalige bundel, waarin ouder werk dat grotendeels in het Nederlands of Frans was verschenen, beschikbaar werd voor een nieuw publiek. Hiermee trachtten zij het probleem van de karige toegevoegde waarde van een feestbundel te omzeilen. Ze hebben enkel werk uit de periode 1969 tot 1990 opgenomen, maar de reden daarvan is niet geheel duidelijk. Wellicht is de grens gelegd bij het verschijnen van het internationaal vermaarde boek *Angelic Monks and Earthly Men. Monasticism and its Meaning to Medieval Society* (Woodbridge: Boydell Press, 1992, 1999²). In een inleidend stuk maken Jeroen Deploige, Martine De Reu en Walter Simons de wetenschappelijke standpunten en het streven van Milis inzichtelijk. Zijn belangstelling ligt bij de mentaliteitsgeschiedenis, bedreven vanuit de institutionele geschiedenis. Kenmerkend is zijn voorliefde voor het teruggrijpen naar de primaire bron, soms met voorbijgaan aan secundaire literatuur. Zelf zei Milis daarover, humoristisch en provocerend zoals hij volgens de inleiders is: 'Ik lees geen secundaire bronnen omdat ik voor mezelf kan denken' (zijn gebruikmaking van enkele theorieën, zoals die van John Bossy in het artikel over conflictbeheersing, nuanceert deze uitspraak).

De bundel is ingedeeld naar vier thema's: I. Religion & Conversion, II. Hermits & Canons, III. Power & Ideology, en IV. Language & Boundaries. De eerste twee thema's sluiten nauw op elkaar aan, zelfs zo nauw dat er enige hinderlijke overlapping in de artikelen is te constateren. De stukken verschillen

onderling behoorlijk van omvang en gewicht (bijvoorbeeld de twee stukken in deel II: *Hermits & Canons*). Als eerste zijn twee hoofdstukken uit de *Algemene Geschiedenis der Nederlanden* opgenomen, waardoor de lezer een inleiding in vooral de institutionele geschiedenis van de kerk en de bisdommen in de Nederlanden krijgt voorgeschoteld. Het leuke aan die hoofdstukken is dat de algemene handboekkennis met voorbeelden uit de Nederlanden wordt ingevuld; het nadeel echter dat hierdoor de eerste indruk van de lezer is dat de bundel niet erg problematiserend is. Het volgende stuk over het mechanisme van bekering is dat wel. Het sterkste en meest gestructureerde stuk uit de eerste twee delen is het artikel ‘*Hermits and Regular Canons in the Twelfth Century*’, dat voortbouwt op Milis’ dissertatie over de orde van reguliere kanunniken van Arrouaise. In het artikel wordt de overgang in drie fasen van het heremietenbestaan naar het kloosterwezen van enkele gemeenschappen uit het gebied tussen Rijn en Loire behandeld. Milis vangt aan met een bronnenanalyse, wat zeer verhelderend werkt. Een enkele tabel is niet zo duidelijk (190) en een andere is niet voor deze nieuwe Engelse vertaling aangepast. (211)

Waar de eerste twee delen nauw op elkaar aansluiten, vangt met het derde thematische deel een geheel ander onderwerp aan; het ietwat modieuze maar werkbaar gebleken thema *Power & Ideology*. Drie geheel verschillende onderwerpen komen aan bod: een interpretatie van de zegels van Diederik en Filips van de Elzas, conflictbeheersing in kloosters en de reis van een relik uit het Byzantijnse rijk naar Vlaanderen. In alle drie artikelen blijkt de verwevenheid van christelijk gedachtengoed en wereldlijk bestuur. Hierdoor krijgt de bundel een stevige ruggengraat; van de traditionele institutionele christelijke geschiedenis belanden we bij case-studies die de invloed van het christendom op de middeleeuwse samenleving en politiek aantonen. De rode draad loopt echter niet door in het laatste deel, *Language & Boundaries*, waarin de redacteurs twee artikelen hebben verzameld over de relatie tussen de literatuur en taal van de Nederlandstalige en de Franstalige Nederlanden. Ze hebben deze artikelen vooral geplaatst omdat het thema een lieveling is van Milis, maar de eenheid in de bundel wordt hiermee wel gebroken. Al met al is het mooi dat een Engelstalig publiek de beschikking krijgt over het vroege werk van Milis, maar of de onderzoeker van de christelijke middeleeuwen naar deze bundel in zijn geheel grijpt, moet nog blijken.

Suzan Folkerts

Minnen, C. A. van, *Amerika's beroemdste Nederlander. Een biografie van Hendrik Willem van Loon* (Amsterdam: Boom, 2005, 447 blz., €34,50, ISBN 90 8506 180 6).

Honderdduizenden Nederlanders hebben de afgelopen eeuwen de grote oversteek gemaakt naar de Verenigde Staten om zich daar permanent te vestigen. Talloze plaats- en familienamen getuigen van dat verleden, maar de kennis in Nederland gaat niet veel verder dan dat 'we' Manhattan voor een schijntje van de indianen hebben gekocht om het vervolgens aan de Engelsen kwijt te raken. Sommige Amerikanen claimen Nederlandse voorouders te hebben, Franklin Delano Roosevelt was er een van, maar beroemde Nederlanders in de VS zijn zo goed als onbekend. Het is daarom goed dat Cornelis A. van Minnen (directeur van het Roosevelt Study Center in Middelburg) een biografie heeft geschreven over zo'n onbekende én beroemde Nederlander. Het betreft de in Rotterdam geboren Hendrik Willem van Loon (1882-1944), journalist, historicus, illustrator en radiocommentator. Hij zou vooral beroemd worden als popularisator van met name historische onderwerpen. Zijn start was niet veelbelovend, met een heerszuchtige en onaangename vader, maar toch kon hij dankzij een erfenis na zijn middelbare schooltijd naar de Verenigde Staten om daar te studeren. Hij deed dat aan Cornell en Harvard, waarbij zijn voorkeur uitging naar geschiedenis en politieke economie. Alleen in een grote nieuwe wereld deed hij zijn uiterste best om relaties aan te knopen met belangrijke mensen en dit netwerken zou hij zijn hele leven blijven volhouden. Zijn eerste baan als journalist bij *Associated Press* was het begin van een grillige carrière en na een paar buitenlandse reizen als reporter vond hij het beter ook nog in Duitsland te promoveren. Een Duitse promotie was iets waar ze in de USA tegen op keken en Van Loon wist in München zijn doctorstitel te behalen. Terug in de USA vestigde hij zich met zijn vrouw Eliza Ingersoll Bowditch in Washington, waarbij zijn netwerken hem ook in het Witte Huis bracht. Vlak voor het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog verscheen zijn eerste boek, *The Fall of the Dutch Republic*, gericht op een breed publiek, leesbaar geschreven en met veel afbeeldingen. Het boek werd goed ontvangen, niet alleen door prestigieuze Amerikaanse bladen, maar ook door de 'serieuze' historici in Nederland. Door zijn boek aan veel mensen op te sturen, onder wie koningin Wilhelmina en talloze ambassadeurs, wist hij zijn naamsbekendheid te vergroten. Rijk werd Van Loon niet van zijn boek, er werden slechts 700 exemplaren verkocht, maar toen hij na een aantal lezingen merkte dat hij daar goed in was, bleek een nieuwe bron van inkomsten geboren.

Tijdens de Eerste Wereldoorlog waren Van Loons inspanningen gericht op het uitleggen van de Nederlandse neutraliteit voor een Amerikaans publiek, een taak die lastiger werd toen de USA de oorlog instapte. Financieel ging het hem niet voor de wind en zijn huwelijk was op de klippen aan het lopen ten gevolge van zijn weinig monogame gedrag. Tegen het eind van de oorlog ging hij in New York wonen, zonder zijn vrouw en zijn twee zonen en het was ploeteren om genoeg te verdienen. Na de oorlog zou zijn doorbraak komen.